

Profesyonel Eğitimin Tarihsel Gelişim Sürecinin İncelenmesi

Hasan DEMİRCİ

MEB Eğitim Yöneticisi

asanoca@hotmail.com, ORCID:0009-0002-7030-7879

Burçin GÜNEY

MEB Eğitim Yöneticisi

guney.84@windowlive.com. ORCID:0009-0008-0848-1749

Murat ŞENEL

MEB Eğitim Yöneticisi

muratsenel76@gmail.com, ORCID:0009-0000-4911-3522

Özet

Bu çalışmada profesyonel eğitimin tarihi toplumsal gelişim süreci perspektifinden irdelenmektedir. Eğitim geniş anlamı ile bireyin en başta kendisine, yakın çevresine ve topluma uyum sağlaması için gereken bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasını sağlar. Bu kazancın doğal olarak kişinin sahip olduğu zihinsel, sosyal, bedensel kapasite ile doğru orantılı olduğu bir gerçektir. Eğitimin özünde bilgi ve beceri kazanımı yer almaktadır. Bunun içindir ki eğitim insanlık tarihi kadar eskidir. Kullanılan yöntemler, araç-gereçler değişse de ilk insandan günümüze kadar eğitim hep söz konusu olmuştur. Bu bağlamda insanların tarih sürecinde yaşadıkları gelişmeler sistematik olmamakla birlikte süreklilik arz etmektedir. İnsanoğlu ilk çağlardan günümüze değin hep bir gelişme içinde olmuş, ileriye, yeniye ve farklıya ulaşma çabası içinde olmuştur. İlkel toplumlarda insanlar temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelmişlerdir. Toprağın işlenmeye başlaması ile ilkel hayat koşullarında toprağa geçişle birlikte tarım toplumu gelişmiştir. Bu dönemde toprağı işleyen, iş yapan insan modeli görülmüştür. Sanayi toplumu tarımsal üretim artışı ve bunların taşınma sorunu sonucunda oluşmuştur. Buharlı makinenin icadı sanayi devriminin başlangıcı

olmuştur. Önceleri insanın fiziksel gücüne dayalı işler önemli değişimlere uğramıştır. İnsan ile işin arasına üçüncü bir faktör olan makine girmiştir. Küreselleşmenin artması, iletişim ve bilgi işlem teknolojilerindeki gelişmelerle dünya takip edilemeyecek bir hızla değişmeye başlamıştır. Bu durum, toplumları sanayi toplumu safhasından bilgi toplumu safhasına getirmiştir. Bu değişim yönetim anlayışını da değiştirmiştir. Sanayi toplumu değerleri önemini kaybederken, bilgi çağı temelli yönetim kavram ve teknikleri ortaya çıkmıştır. Bilgi toplumunun beraberinde getirdiği en önemli olgulardan birisi de insana olan ilginin giderek artmış olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Profesyonel Eğitim, İkel Toplumlar, Tarım Toplumu, Sanayi Toplumu, Bilgi Toplumu

Examination of the Historical Development Process of Professional Education

Abstract

In this study, the history of professional education is examined from the perspective of the social development process. With its broad meaning, education provides the acquisition of the knowledge, skills and habits necessary for an individual to adapt to himself, his immediate environment and society in the first place. It is a fact that this gain is naturally directly proportional to the mental, social, physical capacity that a person has. At the core of education is the acquisition of knowledge and skills. For this reason, education is as old as human history. Although the methods used, tools and equipment have changed, education has always been in question from the first man to the present day. In this context, the developments that people have experienced in the historical process are continuous, although they are not systematic. Human beings have always been in a state of development from the earliest ages to the present day, in an effort to reach forward, new and different. In primitive societies, people tended to meet their basic physiological needs. With the beginning of tillage of the soil, agricultural society developed with the transition to the soil in primitive living conditions. In this period, the human model that cultivates the soil and does business has been seen. The industrial society was formed as a result of the increase in agricultural production and the problem of their transportation. The invention of the steam engine was the beginning of the industrial revolution. Previously, jobs based on human physical strength had undergone significant changes. A third factor, the machine, has come Decoupled between man and work. With the increase of globalization and the developments in communication and information processing technologies, the world has started to change at an untraceable pace. This situation has brought societies from the stage of industrial society to the stage of information society. This change has also changed the understanding of management. While the values of the industrial society are losing their importance, the concepts and techniques of

management based on the information age have emerged. One of the most important phenomena brought about by the information society is that the interest in people has gradually increased.

Key Words: Professional Education, Primitive Societies, Agricultural Society, Industrial Society, Information Society

Giriş

Eğitim geniş anlamı ile bireyin en başta kendisine, yakın çevresine ve topluma uyum sağlaması için gereken bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasını sağlar (Ulrich, Todd, Glinow, Mary, 2011).

Bu kazancın doğal olarak kişinin sahip olduğu zihinsel, sosyal, bedensel kapasite ile doğru orantılı olduğu bir gerçektir. Eğitimin özünde bilgi ve beceri kazanımı yer almaktadır (Yozgatlı, 2003).

Bunun içindir ki eğitim insanlık tarihi kadar eskidir. Kullanılan yöntemler, araç-gereçler değişse de ilk insandan günümüze kadar eğitim hep söz konusu olmuştur (Schuler, 2021).

Çocuk ilk deneyimlerini çevresiyle girdiği etkileşim yoluyla öğrenir ve gün geçtikçe de bilgilerine yenilerini katar ve böylece gelişir (Yozgatlı, 2003).

Bu çalışmada profesyonel eğitimin tarihi toplumsal gelişim süreci perspektifinden irdelenmektedir. Bu amaçla da insanlığın başlangıcına dek uzanan eğitim süreci bu gelişim seyri ile birlikte ele alınmaktadır.

Bu bağlamda konuya yaklaştığımızda insanların tarih sürecinde yaşadıkları gelişmelerin sistematik olmamakla birlikte süreklilik arz ettiğini görmekteyiz. İnsanoğlu ilk çağlardan günümüze değin hep bir gelişme içinde olmuş, ileriye, yeniye ve farklıya ulaşma çabası içinde olmuştur.

İnsanlık tarih boyunca 4 temel aşamadan geçerek günümüze gelmiştir. İlkel yaşam koşullarının görüldüğü ilkel toplumlar, tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumdur (Kocabaş, 2011).

PROFESYONEL EğİTİM ÇERÇEVESİNDE İNSANLIğIN TARİHSEL GELİŞİM S¼RECİNE GENEL BAKIŞ

İlkel Toplular

İlkel toplumlarda insanlar temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelmişlerdir. Amaç öncelikle varlığını sürdürmek olmuştur ve insanların fiziksel güçleri ön plandadır (Tunay ve Uzuner, 2022).

İnsan ile doğa iç içe olmuş, basit doğal araç gereçleri kullanarak deneme yanılma yoluyla öğrenmiŐtir (Ahıskalı, 2019).

Tarım Toplumu

Toprağın işlenmeye başlaması ile ilkel hayat koşullarında toprağa geçişle birlikte tarım toplumu gelişmiştir. Bu dönemde toprağı işleyen, iş yapan insan modeli gör¼lm¼Őtür (Kocabaş, 2011).

Toprağın işlenmesi ile yerleŐik hayata geçilmiş ve küçük yerleşim yerleri olarak köyler oluşmuştur. İnsanların ilgisi toprağa ve tarıma yöneldiği için temel sermaye olan toprak savaŐların en büyük nedeni olmuş ve ön plana çıkmıştır (Ordaş, 2016).

Sanayi Toplumu

Sanayi toplumu tarımsal üretim artışı ve bunların taşınma sorunu sonucunda oluşmuştur. Buharlı makinenin icadı sanayi devriminin başlangıcı olmuştur (Ulrich, Todd, Glinow, Mary, 2011).

1860'lı yıllarda başlayan sanayileŐmenin de etkisi ile insanların dikkati topraktan makineye yönelmiştir. Daha önceleri insanın fiziksel gücüne dayalı işler önemli değişimlere uğramıştır. İnsan ile işin arasına üç¼nc¼ bir faktör olan makine girmiştir (Öztürk, 2013).

Bu dönemde temel sermaye makineler ve sanayi olmuştur. Adam Smith'in üretim süreci üzerinde durması ile bu süreçteki işler basite indirgenmiş ve temel görevlere ayrılmıştır (Schuler, 2021).

Hızlı kentleşme, endüstriyel üretim araçları, ekonomik verilere dayalı yönetim, işçi sınıfının doğuşu, geniş atölyeler, fabrikalar, sembolik para (kağıt para) hakimiyeti, hızlı okullaşma, zorunlu eğitim, sanayi toplumunun beraberinde getirdiği başlıca kavramlar ve değişikliklerdir (Ordaş, 2016).

Sanayi devrimi ile başlayan hızlı değişme ve gelişmenin ağırlıklı olarak iş merkezli olduğu görülmektedir. İş merkezli ve üretimin arttırılmasına yönelik çok çeşitli araştırma ve incelemeler yapılmıştır (Başçiftçi, 2018).

Howthorne araştırmalarında üretimdeki verimlilik temel amaç olarak belirlenmiştir. Araştırmaların sonucunda verimlilik, belirli düzeyde arttırılmış ve üretim artışı sağlanmıştır. Buna karşılık verimlilikte bireysel faktörlerin daha büyük etkisi bulunduğu belirlenmiştir (Yozgatlı, 2003).

İnsanın üretim sürecinde bireysel öneminin artması bu konudaki araştırmaların çoğalmasına yol açmıştır. Çalışanların organizasyon içerisinde kendilerini daha rahat, mutlu ve iyi hissetmelerine yönelik çevresel düzenlemeler (renk, ses, ışık gibi) yapılmaya başlanmıştır (Girginer, 2020).

İnsan psikolojisine yönelik olarak gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına paralel olarak iş ortamındaki insanların iş tatminleri, motivasyonları, organizasyona uyumları kısaca endüstri ilişkileri önemli bir araştırma konusu olmuştur (Öztürk, 2013).

İş ortamında çalışanların bireysel farklılıklarına dayalı iş bölümü ve bu konuda sağlanan başarı, dikkatlerin iş ve somut üretimden, insana geçmesini sağlamıştır. Çünkü insan üretim sürecini yönlendiren ve gerçekleştiren en önemli güçtür (Tunay ve Uzuner, 2022).

İnsanlık bir taraftan hızla artan bilgi birikimi, değişme ve gelişmeler karşısında yeni bilgilerle başa çıkmaya çalışırken, diğer taraftan değişime karşı direnci artmıştır (Başçiftçi, 2018).

Biçimsel anlamda ilk insan kaynakları uygulamaları sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Özel makineleri kullanan ve özel işler yapan iş görenlerin iş programlarının yapılması ve eğitilmeleri gereği doğmuştur (Ulrich, Todd, Glinow, Mary, 2011).

20. yüzyılın başlarında bilimsel yönetimin gelişmesiyle her bir işi yapabilecek uygun yetenek ve becerilere sahip iş görenleri belirlemenin önemi anlaşılmıştır (Yozgatlı, 2003).

Bilgi Toplumu

Küreselleşmenin artması, iletişim ve bilgi işlem teknolojilerindeki gelişmelerle dünya takip edilemeyecek bir hızla değişmeye başlamıştır. Bu durum, toplumları sanayi toplumu safhasından bilgi toplumu safhasına getirmiştir (Tunay ve Uzuner, 2022).

Bu değişim yönetim anlayışını da değiştirmiştir. Sanayi toplumu değerleri önemini kaybederken, bilgi çağı temelli yönetim kavram ve teknikleri ortaya çıkmıştır (Yozgatlı, 2003).

Sanayi toplumunda teknolojinin ulaştığı makine ile makine üretimi aşaması, insanın giderek düşünce ve bilgi gerektiren işlerde çalışmasına, fiziksel güce dayalı işlerin azalmasına yol açmıştır (Ahıskalı, 2019).

Bu ve benzeri gelişmeler sanayiye dayalı toplumsal hayat şartlarının aşılmasını sağlamıştır. Bu yeni toplumsal hayat biçimi ise iletişim toplumu, sanayi sonrası toplum, daha doğru bir ifade ile bilgi toplumu olarak adlandırılmıştır (Tunay ve Uzuner, 2022).

Bilgi toplumunun beraberinde getirdiği en önemli olgulardan birisi de insana olan ilginin giderek artmış olmasıdır. Çünkü bu döneme adını veren ve büyük bir hızla artan bilgi, insanın ürünüdür. İnsan üretim sürecinin bir parçası olmaktan çok üretim ve hizmet sürecini belirleyen, yönlendiren ve koordine eden güç olarak önem kazanmıştır (Ulrich, Todd, Glinow, Mary, 2011).

Böylece iş ortamında insanın rolü değişmiştir. İnsana yapılan bütün harcamalar herhangi bir gider değil, insan kaynağına yatırım olarak önem kazanmaya başlamıştır (Yozgatlı, 2003).

Bilgi toplumu 1940'lı yıllarda hızlı sanayileşme, yoğun teknoloji ve günlük hayata girmeye başlayan bilgisayarlar yoluyla gündeme gelmiştir. Özellikle bilgisayar teknolojisi sayesinde gelişen hızlı iletişim olanakları bilginin çok kısa sürede ulaştırılabilmesini sağlamıştır (Ahıskalı, 2019).

Bu durum beraberinde hızlı bilgi artışına getirmiştir. Bilgi artışı ile birlikte bilginin üretimi, pazarlanması, ulaştırılması, en uygun bilginin uygulamada kullanılması başlı başına bir iş alanı, bir sektör olarak öne çıkmıştı (Başçiftçi, 2018).

Bilgisayarın insan hayatına girmesi ile başlayan bilgi devrimi küreselleşmeye ve dünyanın giderek küçülmesine neden olmuştur. Bilgi temel güç ve ana sermaye olmuş, bilginin sahibi olan insan ve insan kaynağı öne çıkmıştır (Tunay ve Uzuner, 2022).

Bu dönemde insanların ilgisi makinelerden bilgiye, dolayısıyla bilginin sahibi olan insan yönelmiştir. Bilgi toplumuna geçiş süreci insan kaynağının önemini tekrar gündeme getirmiştir (Ulrich, Todd, Glinow, Mary, 2011).

Bilgi toplumuna geçiş süreci, geleneksel eğitimin amaç, yapı ve süreçlerinde farklılıklar oluşturmuştur. Öğretme merkezli eğitim yerine hep birlikte öğrenme kavramı, bilgi aktarma yerine bilgiye ulaşma yol ve yöntemlerini aktarma konusu gündeme gelmiştir (Yozgatlı, 2003).

Hızlı bilgi artışıyla birlikte özellikle hizmet sektöründe çalışanların eğitim ihtiyaçlarının yükseldiği görülmüştür (Ahıskalı, 2019).

Toplumsal gelişim sürecinde eğitim anlayışındaki gelişmeler aşağıdaki tabloda görülmektedir (Ahıskalı, 2019).

Tablo 1. Tarihsel Süreç İçerisindeki İlk Toplumlardan Günümüzde Bilgi Toplumuna Eğitimin Gelişim Süreci

Toplumsal Gelişme Aşaması	Eğitimde Yaşanan Tarihsel Gelişim Süreci
İlk Toplumlar	Avcılık ve toplayıcılık Deneme yanılma yoluyla öğrenme

Profesyonel Eğitimin Tarihsel Gelişim Sürecinin İncelenmesi

	Klan içi eğitim
Tarım Toplumu	Bitkilerin kültüre alınması Toprağa yerleşme Küçük yerleşim yerlerinde tarıma dayalı eğitim
Sanayi Toplumu	Hızlı okullaşma Belirli yaşlarda zorunlu eğitim Şehirlerin hızla gelişmesi
Bilgi Toplumu	Yaşayarak öğrenme Öğrenmeyi öğrenme Kendi kendini eğitime sorumluluğu Okul duvarlarını aşan her zaman ve her yerde eğitim Yaşam boyu öğrenme

Bilgi organizasyonu, kararlarında bilginin belirleyici rol oynadığı, bilgi edinmeye ve eğitime yatırımın gündemde olduğu, hızlı bilgi iletişimi ve işin gerektirdiği teknolojinin kullanıldığı, kişilerin kendilerini aşma eğilimlerinde olduğu, modern yönetim yaklaşımlarının benimsendiği, kurumsal kimliği ve değerleri yeni gelişmeler ışığında yeniden gözden geçirilebilen organizasyon anlaşılmalıdır (Yozgatlı, 2003).

Bilgi toplumunun insan tipi bilgi insanıdır. Bilginin gereğine önemine ve önceliğine inanır, bilgi ile hareket eder ve sürekli gelişme kaygısı içindedir (Yozgatlı, 2003).

Bilgi insanı kendisindeki eksiklikleri görür, düzeltmeye ve düzenlemeye çalışır, yeni bilgiler öğrenmek için çaba gösterir. Bilgi insanının temel özelliği öğrenme ve kendini geliştirmesidir (Başçiftçi, 2018).

Sonuç

Sonuç olarak denebilir ki, insanlığın eğitim seyri sürecinde ve tarihsel gelişimde her zaman farklı perspektifler ve farklı vurgular söz konusudur. Üstelik bir bilim dalının tarihi gelişimini zaman içinde bölümlere ayırmak neredeyse imkânsız gibidir. Fakat bazı durumlarda tarihte yaşanan büyük olaylar başlangıç noktası olmaktadır.

Bu bağlamda günümüz modern çağında yaşanan savaşlar da yönetim bilimine getirdiği yeni yaklaşımlar aracılığıyla eğitim yönetiminin gelişimine katkıda bulunarak, profesyonel eğitimlerin temellerinin atılmasını sağlamıştır.

Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri ordusu milyonlarca genci askere almıştır. Ancak bu noktada büyük bir sorunla karşılaşmış, bu kişilerin haklarında çok az şey bilindiği için nasıl etkin biçimde kullanılacağına karar verilememiştir.

Orduya alınan bu askerlerin seviyelerini ölçmek için gruplara uygulanabilecek ve zaman kazandıracak bir teste ihtiyaç duyulmuştur. Bunun üzerine uzmanlar Fransa da okul çocuklarının sınıflandırılmasında kullanılan binet ölççeklerine benzeyen Army Alpha testini geliştirmişlerdir. Ancak bu testi okuma yazma seviyesi düşük olan kişiler yapamayınca army beta testi geliştirilerek bir buçuk milyon insan testten geçirilmiştir.

Profesyonel Eğitimin Tarihsel Gelişim Sürecinin İncelenmesi

Yapılan bu çalışmalar belirlenen hedeflere ulaşmada etkili olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri ordusundaki personel yetiştirme programları tarihe başarılı bir eğitim çalışması olarak geçmiştir.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında ABD işgal kuvvetleri Japonya'ya girdiklerinde savaşın telekomünikasyon sistemlerini tahrip etmesi nedeniyle haberleşme konusunda ciddi sıkıntılar yaşamıştır.

Amerikalılar bu durum karşısında Japon telekomünikasyon sektörünü düzeltmek için çalışmalara başlamışlar, bunun için Japonlara modern kalite kontrol yöntemlerini öğretip, endüstriyi eğitmek içinde harekete geçmişlerdir.

Deming'in 1951 ve 1952 yıllarında Japonya ziyaretleri sırasında gerçekleştirdiği seminerlerle Japon sanayiciler ve halk kalite kontrol konusunda eğitmeye devam etmiştir. 1956 yılına gelindiğinde ulusal radyo aracılığı ile Japonya da kalite eğitimleri verilmeye başlanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri İkinci Dünya Savaşına katıldığı zaman, ülkedeki endüstri psikologları Birinci Dünya Savaşında olduğu gibi kendilerini savaştaki etkin rollerine hazırlamışlardır.

İkinci Dünya Savaşında ileride organizasyonların amaçlarına ulaşmalarına hizmet etmek için kullanılacak çok sayıda araç ve yöntem geliştirilmiştir. Bu dönemde savaşacak askerleri ileri düzeyde beceriler gerektiren özel eğitimlere seçmek için kullanılacak testler geliştirilmiş, seçilen askerlerin eğitimleri, psikoloji laboratuvarlarındaki araştırmalardan elde edilen bulgularla şekillendirilen eğitim programlarıyla yapılmıştır.

Modern çağda yaşanan ve insanlığı bir bütün halinde her alanda etkileyen dünya savaşında olduğu gibi yine askerlere verilen ileri düzeyde beceri gerektiren eğitimler eğitim tarihinde görülen örneklerdendir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında eleman seçme tekniklerinde de önemli gelişmeler sağlanmış ve psikolojik testlerin kullanımı yaygınlaşmıştır. İnsanların yeteneklerini, ilgi alanlarını, becerilerini hızlı ve doğru bir şekilde ortaya koyan bu testler doğru insanların işe alınması, doğru işlere yerleştirilmesi ve doğru eğitilmesi açısından önemli gelişmeler sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşında endüstri psikologlarının yaptığı çalışmaların başarılı olması savaş sonrasında da önemli gelişmelerin gerçekleşmesini sağlamıştır. Özellikle eğitim ve araştırma faaliyetlerini gerçekleştirmek için endüstriyel sorunlarla ilgilenen disiplinler arası araştırma ve uygulama merkezleri açılmıştır.

Eğitim ve araştırma faaliyetlerini gerçekleştirmek için bu merkezlerde görev yapan endüstri psikologları ders programları hazırlayarak endüstriyel sorunları psikolojik açıdan ele alan dersler vermişlerdir.

Savaş döneminde faaliyete geçen danışmanlık firmalarında o günlerin popüler kavramları olan eğitim, yönetim, profesyonel eğitim, liderlik ve iş süreci konusunda sayısız kurs ve hizmet birimi açılmıştır.

Gelişen teknoloji ile birlikte yönetim alanındaki yaklaşımlar ve kavramlarda değişmeye başlamıştır. Artık retim sektörünün yerini hizmet sektörü, mavi yakalılıarın yerini, aralarında kadınların da bulunduğu beyaz yakalılar almaya başlamıştır. Bu da profesyonel eğitim bağlamında insanlık tarihinde yeni bir çığır açıcı gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

Ahıskalı, Zeki. (10–11 Mayıs 2020), “Eğitim Yönetiminde Süreç Değerlendirme”, I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, İzmit.

Başıftıi, Hülya. (Ağustos 2018), “Adı Var Kendi Yok”, Kariyer Dünyası, Sayı 11, İstanbul.

Baştürk, Ceyhan. (Ocak-şubat 2013), “İnsan Kaynakları Eğitiminde Performans Yönetimi Sistemi”, Active.

elik, Vehbi. (2011), “Eğitim Örgütlerinde Örgütsel Kültür ve Kalite”, 4. Ulusal Kalite Kongresi, Özgeçmişler ve Tebliğler, II Cilt, Tüsiad ve Kalder, İstanbul.

Ekerim, Ahmet ve Türkel, Okan. (2011), “Eğitim ve Kalite Sorunları”, 4. Ulusal Kalite Kongresi, İstanbul.

Girginer, Nuray. (10–11 Mayıs 2020), “Uzaktan Eğitim Ekonomisi”, I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, İzmit.

Kocabaş, İbrahim. (2011), “Hizmet İçi Eğitim Yönetimi ve Kalite”, 4. Ulusal Kalite Kongresi, Özgeçmişler ve Tebliğler, II: Cilt, Tüsiad ve Kalder, İstanbul.

Profesyonel Eğitimin Tarihsel Gelişim Sürecinin İncelenmesi

Ordaş, S. (2016), “Eğitimde İnsan Kaynakları Kalitesinin Anlamı”, Önce Kalite Dergisi, Ocak, Sayı 1.

Özgün, S. Altan, T. (2017), “İşyerinde İşgücü Verimliliğinin Arttırılmasında Eğitimin Rolü”, Anahtar Dergisi, İstanbul.

Öztürk, Mehmet. (9 Mart 2013), “İnsan Kaynakları Yönetimi Nedir?”, “İş, Güç, Bakış” İş Yaşamı Dergisi.

Öztürk, Nuri. (2014), “Toplam Kalite Yönetiminde Motivasyon, Eğitim ve Katılımın Önemi”, Verimlilik Dergisi, Sayı 5, İstanbul.

Özyurt, Aysun. (Aralık 2017), “Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi” Human Resource, Yıl 2, Sayı 2.

Önder, Ergün. (2011), “Kogem 2010”, 9. Ulusal Kalite Kongresi, Özgeçmişler ve Tebliğler, I. Cild, Tüsiad ve Kalder, İstanbul.

Paykoç, Fersun. (2011), “Eğiticinin Sürekli Eğitiminde Kalite ve Yeni Yaklaşımlar”, 4. Ulusal Kalite Kongresi, Özgeçmişler ve Tebliğler, III. Cild, Tüsiad ve Kalder, İstanbul.

Schuler, Randall. (2021), “You and Effective Training”, Training and Development Journal, No 32.

Tunay, K. Batu ve Uzuner, Mustafa T. (2022), “Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Araştırma ve İnceleme Yazıları, İstanbul.

Ulrich, Dave. Jack, Todd. Glinow, Toder. Mary Ann Von. (2011), “High Impact Learning: Building and Diffusing Learning Capability”, Organizational Dynamics, Vol 22, No 2.

Uyargil, C. (2014), Eğitimde Performans Yönetim Sistemi, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Ülsever, Cüneyt. (2013), İnsan Yönetimi, Kariyer Dizisi, OM Yayınevi, İstanbul

Vardar, Abdül. (2021), Bireysel ve Kurumsal Değişimde Yeniden Yapılanma Stratejileri, Kariyer Yayıncılık, İstanbul.

Walters, Mike. (2011), The Performance Management Handbook, Institute of Personnel and Development, London.

Werther, W. Davis, K. (2016), Human Resources And Personnel Management, Mcgraw Hill.

Wiggenhorn, A. William. (2022), Organization And Management Of Training, Mcgraw-Hill, New York.

Yozgatlı, Ahmet. (2003), Performansa Dayalı Eğitim Yönetimi Düşüncesinin Gelişimi, Beta A.Ş., İstanbul.